

БАЙСАЛДУУ ӨМҮР

Белгилүү окумуштуу, чыгаан педагог, Кыргыз Республикасынын билим берүүсүнө эмгек сиңирген ишмер, Кыргыз Республикасынын Жазуучулар союзунун, Журналистер союзунун мүчөсү, филология илимдеринин доктору Үсөнбек Асаналиев, урматтуу агабыз, билим берүүнүн мыкты, чебер адиси сексен жаштын кырына чыгып, айлана-чөйрөгө тоо бүркүтүндөй көз чаптырып, ушул жашка чыкканча эл-журтума эмне кызмат кылдым, эмне иш бүтүрдүм, кандай жашадым, кандай ийгиликтерге жетиштим, өкүнгөнүм эмне, кубанычым кайсы деп терең ойго батып, комузун колго алып, өмүр күүсүн чертип отурган кези.

Үсөнбек Асаналиев 1932-жылы көздүн жоосун алган, айтылуу Жети-Өгүздүн аймагында, Жибек жолунун өрөөнү болгон, даңазалуу Кырчын жайлоосунда күркүрөгөн күздө жарык дүйнөгө келиптир. Алайдын талаасындай болгон Даркан айылында балалыгы өтүп, эр жетип, орто мектепти мыкты бүтүрүп, Улуттук университетти артыкчылык диплому менен аяктап, Улуттук илимдер академиясында кыргыз тили боюнча аспирантурага өтүп, Орхон-Энисей жазма эстеликтер боюнча илимий эмгек жазып, илимдин кандидаты болот. Академиянын алдындагы энциклопедияда эмгек жолун баштап, Тил институтунда кенже, ага илимий кызматкер болуп он жылдан ашык ак эмгек өтөп, илимдин маанилүү, олуттуу, актуалдуу маселелери боюнча бир катар баалуу эмгектерди, толгон илимий макалаларды жазып, тил илимине бараандуу, пайдалуу, олуттуу салым кошот. Андан Улуттук университетке өтүп, ага окутуучу, доцент, кафедра башчысы, парторг болуп иштеп, жыйырма жылдан ашык студенттерге тил илиминин теориясынан, тарыхынан, лексикасынан лекция окуп, миңдеген студенттерди уядан учуруп, жогорку билимдүү кылып, кыргыз тили жана адабияты боюнча мыкты кадрларды даярдап чыгарат.

Үсөнбек Асаналиевден билим-тарбия алып, кыргыз жергесинин бардык булуң-бурчунда жемиштүү эмгектенип жаткан адистердин арасында Кыргыз Республикасынын Илимдер академиясынын президенти, вице-президенти Абдыганы Эркебаев, Абдылдажан Акматалиев өңдүү илимдин академиктери, Ички иштер министринин генералдары бар. Үсөнбек Асаналиев жыйырма жылдан бери К.Тыныстанов атындагы мамлекеттик университетте эмгектенүүдө. Мындан жыйырма жыл мурун Каракол шаарындагы пединститут жабылып, Улуттук университеттин филиалы болуп калган. Өкмөттүн чакыруусу менен Улуттук университеттин белдүү, тажрыйбалуу, дасыккан педагогдору, илимпоздору Акеш Иманов, Үсөнбек Асаналиев, Сапар Бегалиев, Ош пединститутунан Жумаш Мамытов Караколго келишкен. Биз келгенде Каракол пединститутунда кыргыз тили, адабияты боюнча кафедра жок экен. Белгилүү коомдук ишмер, филология илимдеринин доктору, маркум Жолдош Жусаев таланттуу уюштургуч, мыкты жетекчи катары тез аранын ичинде талыкпай, чаалыкпай, жан дили менен эмгектенип, жабылып калган пединститутту белгилүү, даңазалуу университетке айландырган. Азыр филология факультети элге-журтка керек адистерди даярдап чыгарып жатат.

Филология факультетинде ушул күндө илимдин беш доктору, илимдин ондон ашуун кандидаттары эмгектенүүдө. Филология факультети – окумуштуулардын сан, сапаты, кадыр-баркы жагынан университеттин белгилүү, алдыңкы, эл-журт сыймыктанган факультети. Адилеттик үчүн эскерип, баса белгилеп айтып коюуга тийишпиз, урматтуу, адамдык сапаты бийик маркум Жолдош Жусаев университеттин жыйындарында, республикалык деңгээлдеги көп эл чогулган жооптуу жайларда Касым Тыныстанов атындагы университеттин куту филологдор деп зор сыймыктануу, кубануу менен көп айтар эле.

Үсөнбек Асаналиев – Касым Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университетинде жыйырма жылдан ашык байсалдуу ак эмгек өтөп, мыкты адистерди даярдоо ишине олуттуу салымын кошкон, таланттуу педагог, чоң тажрыйбалуу, белгилүү окумуштуу, адамкерчилиги бийик адам. Касым Тыныстанов университетинде иштеген жылдары Үсөнбек Асаналиев окуткан студенттердин алды илимдин докторлору Абдыкалык Дунганаев учурда ЫМУнун филология факультетинин деканы, Аида Абдыкеримова республикага белгилүү окумуштуу даражага жетишти. Үсөнбек Асаналиевдин узак байсалдуу баскан жолу, бирге иштеген улуу агайлары, алардан алган таалим-тажрыйбасы өзгөчө болгон. Үсөнбек Асаналиев Улуттук университетте иштеген жылдары академик Константин Кузьмич Юдахин, академик Болот Мураталиев, корреспондент-мүчө Калкабай Сартпаев, белгилүү окумуштуулар Жээнбай Муканбаев ж.б. республикага аттын кашкасындай белгилүү адамдардан таалим-тарбия алып, илимдин даңгыр жолуна багыт алган. Үсөкөң Улуттук илимдер академиясында чоң окумуштуу, академик И.А.Батманов менен бир сектордо иштеп, ошол белгилүү окумуштуунун жетекчилиги астында илимдин кандидаты болуп, илим дүйнөсүнө баш багып, талыкпаган эмгектин натыйжасында белгилүү окумуштуу болду.

Үсөнбек Асаналиев көп кырлуу, көп сырдуу талант экендиги жөнүндө учкай токтолуп кетпесек болбос. Үсөкөң – таланттуу акын, онго жакын ыр жыйнактарынын автору. Назик, бийик көркөмдүккө ээ, турмуштун бардык жагын камтыган, көп темалуу, жан дүйнөсүнөн жаралган, жүрөктөн чыгып жүлүнгө кирген толкундуу, шандуу ыр саптары таасирдүү, образдуу, Ысык-Көлдүн толкунундай шарпылдап жан дүйнөнө бүлүк салат. Өзгөчө, сүйүү темасына арналып жазылган ырлары назиктиги, жагымдуулугу, аруулугу менен адамга зор көркөм-эстетикалык ырахат тартуулайт. Сүйүү, өмүр, өлүм, достук жана замандын көйгөйлүү, жагымсыз терс көрүнүштөрүн, алдым-жуттумду ашкерелеген, сатиралык курч мүнөздө жазылган ырлары, көлөмдүү поэмасы да бар. Окурмандарды Үсөкөңдүн ар кандай темада жазылган ырларынан үзүндү келтирип тааныштырып койсок ашык болбос.

Адамдар мүлтүлдөбөй калыс болсок,
Арамдык, куйтулуктан алыс болсок.
Эгерим эки жүздүү онгон эмес,
Ушуну эсибизге алып койсок.

Таазим, алкыш аялзатына,
Бал да, ширин, сулуу, татына.
Кай биринин тили уу жылан,
Чыдабайсың кабак, кашына.
Ургаачыдан улук жан болбойт,

Жолукпасаң болду пасына.

Өмүр – дайра, саркылбаган өзөнү,
Өзгөрүлүп турат булак өрөөнү.
Муун кетсе, жаңы муун кошулуп,
Демеп турат учун үзбөй бөлөгү.

Акындын турмуштук ойлорунан жаралган түйүндүү түрмөк саптар ой жоруп ойлонууга, кайдыгер болбого, чакырат.

Үсөнбек Асаналиевдин көп кырлуу талантынын дагы бир баалуу-барктуу, кереметтүү көркөм дүйнөсү – бул чебер комузчулугу. Комузда чебер ойноп, жан жыргаткан жандуу күүлөрдү таңшытып, жүрөк толкутуп, өзүнчө бир жыргал, кой үстүнө торгой уялаган бейпил турмушка ээрчитип алып кирип кеткендей. Кыргыз Республикасынын радиосунун алтын фондусунда Үсөкөндин салмактуу, элдик салттуу, терең философиялык ойлорду камтыган көп сандаган күүлөрү сакталууда. Үсөкөн комузда кол ойнотуп, коңур үнү менен күүнү коштоп, киндик каны тамган Дарканын, жанындай сүйүп, ысык көргөн кереметүү Ысык-Көлүн ырдаганда өзү да чоң рахат алып, бизди да бир жыргатып, көңүлүбүздү толкутуп, ички дүйнөбүздү байытып салат. Үсөкөн – сөз баккан, куйма кулак, оозунда сөзү бар, элдик макал-ылакаптарды, учкул сөздөрдү мыкты өздөштүргөн, баалай-барктай билген асыл адам. Дагы бир таң калыштуу көрүнүш: өзү да мыкты, терең мазмундуу, бөтөнчө көркөм, асыл, терең ойлорду камтыган макал-лакаптарды жараткан талант. Макалдары, учкул сөздөрү дайыма радиодон берилип, элдин калың катмарына белгилүү. Анын макал, лакаптары, учкул сөздөрү көлөмдүү үч жыйнак болуп басмадан жарык көргөн. Үсөкөн – көркөм сөздөн ырахат алган, басса-турса күлкүлүү окуяларды макал-лакаптар менен коштоп сүйлөгөн сөзмөр, кызыктуу, күлкүлүү окуяны куюлуштуруп айткан өзгөчө шыктуу, асыл адам.

Өнөр өстүрөт, акча көптүрөт.

Көп билсең, көкөлөбө.

Малдын чалпоосу жаман, адамдын жалкоосу жаман.

Жаманды «төрө» десең, төбөңө чыгат.

Жаманга таянба, жакшыдан аянба.

Өмүр – өлчөө менен, үмүт эңсөө менен.

Хан жакшысы – калк бактысы.

Хан бийлиги катындан бузулат.

Ү.Асаналиевдин ар түрдүү темадагы олуттуу ойлорун окуп, сөздүн кадыр-баркын, наркын сыйлаган кадырман кесиптешимдин рухий дүйнөсүнүн тереңдигине таң берем.

Эми Үсөнбек Асаналиевди мактай берсек, сөз бүтпөйт. Бу киши мактоого, урматтоого, өзгөчө сыйлоого татыктуу. Биз Үсөнбек Асаналиев менен сыймыктанып, мактанышыбыз керек. Эмне дейли, Үсөкөңө чың ден соолук, балдарынын, небере, чөбөрөлөрүнүн урмат-сыйын көрүп, узак өмүр жашоосун каалайбыз. Баарыбыз улуу атабыз, даанышман карыя Кусейин Карасаев атанын түбүн ичип, батасын алып, алкыш, тилегин уктук. Ошо кишидей Үсөкөн да жүздүн ашуусун ашып, байсалдуу өмүрүн уланта берсин деп тилемекчимин.